

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYESÜLET KIADVÁNYA 7.

Mi a hagyomány?

Hagyományőrző tevékenységi formák a múltban - és a jelenben

A magyar társadalomnak ilyen gyökeres, gazdaságot, társadalmat, értékrendet felforgató változása, mint amelyben most élünk, a XIX. század óta nem volt. Társadalmi kihívásaink mellett komoly veszély a globalizáció kulturális hatása. A technikai fejlődés (műholdas tv. internet, stb) révén gyorsan és mindenhol elérhető, megnézhető, megvásárolható nemzetközi trendek, márkák, a populáris kultúra látható és hallható celebjeinek világméretű térhódítása, a szélsébesen terjedő újabb és újabb divatok, pillanatok alatt zúzzák be a hagyományos kulturális értékeket.

Igen figyelemre méltó azonban az a jelenség is, hogy az utóbbi évtized tudományos elemzései a világfolyamatok mozgató rugói közül egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a civilizációnak, a kultúrának, mint a regionális és nemzeti identitás alapjának.

A két nagy egymásnak feszülő trend: a globalizáció, az egyetemlegességre törekvés, másfelől a kulturális identitásra törekvés. Ha a kulturális identitásról beszélünk, a hagyományokról is beszélünk, társadalmi és kulturális hagyományainkról, melyek a történelmi folytonosságot

és magát a nemzeti kultúrát jelentik.

A jelen társadalmak egyik legnagyobb kulturális kérdése, a hagyományok-hoz való viszony. Jelen van ez a kérdés Afrika törzsi háborúiban, meghatározó-

ja a Balkánon egymásnak feszülő nemzeti nacionalizmusnak, s az iszlám szélsőségesek világot fenyegető elszánt harcának is egyik mozgatója, hagyományaik védelme. *(folytatás a 4. oldalon)*

MÚLTMENTŐ

“Aki megírja szülőföldje történetét, az nagyobb és értékesebb munkát végez, mintha egyetemes történelmet írna. A hűség a szülőföldhöz a legnagyobb erő a táj felemelésére.”

(Kanyar József)

Kedves Olvasó!

Egyesületünk kiadványának hetedik számát tartja kezében. Remélve, hogy újabb szeptet ismerheti meg falunk történetének, jó szívvel ajánlom újságunkat, melynek célja, múltunk, hagyományaink bemutatása, gyökereink megismertetése a ma Hosszúhetényben élő emberek számára.

Az egyesület tagjaként és a tájház vezetőjeként feladatomban érzem a helyi hagyományok felkutatását és ezen ismeretek átadását az új nemzedékek számára. Tapasztalatom szerint, a gyerekek és a fiatalok élvezettel próbálják ki elődeink mindennapjainak tevékenységeit, csodálkoznak rá erre a letűnt, gépek nélküli világra. Az értékek őrzése az óvodás kortól fontos feladat. Szerencsére a helyi óvoda és iskola ennek szellemében alakítja egész éves programját, kihasználva a tájház adta lehetőségeket, a helyi szakemberek közreműködését, az itt élő idősök segítő tapasztalatát.

Jó tapasztalni a gyerekek szüleinek és más felnőtt látogatóknak az érdeklődését is. A felismerés örömét, amikor egy-egy régi használati tárgyat szemlélve felidéződnek a nagyszülőknél töltött nyarak, vagy a padláson játszás gyerekkori emlékei. A kíváncsiságot, amellyel a kiállított eszközökről találgatják, hogy mi lehetett, mihez használták?

Élmény volt a nyáron, ahogy a hosszúhetényi elszármazottakból előtörttek a helyi emlékek a tájházi szobabelső, vagy a félszer alatt elhelyezett mezőgazdasági gépek, szerszámok láttán. Mindent elmond egy másik alkalommal íródott vendégkönyvi bejegyzés: *“Nagyon meghatódtam a régi dolgok láttán. Eszembe juttatta a múltat, hisz Hetény szülötte vagyok, itt gyerekeskedtem, itt nőttem fel, itt volt a lakodalmunk 1968. szept. 7-én. Azóta is visszajárok, ápolom a múlt emlékeit. Örülök ennek a kiállításnak, mert dédszüleimtől származó dolgokat is viszontláttam. Köszönöm ezt a "múltmentő" élményt. Hódosi Jenőné sz. Szabó (Császár) Szilvia “*

Az így ébresztett múlt iránti szeretet és tisztelet hatással van mindennapjainkra, jövőnkre. Hiszem, hogy a Hagyományörző Egyesület munkája, a Tájház múzeumpedagógiai programjai és a MÚLTMENTŐ írásai, az abban közzétett archív dokumentumok is mind hozzájárulnak ehhez.

Tavasszal a Magyarországi Tájházak Szövetségének éves közgyűlésére, büszkén viszem magammal ezt az irigylésre méltó, igényes, hagyományörző kiadványt, mely tájházaskollégáimat minden évben lenyűgözi.

Köszönjük Héra Évának, hogy rendelkezésünkre bocsátotta tanulmányát, Nádor Rudolfnének, Jakab Józsefnének, Szilvási Zoltánnának, Trebbin Ágostnak, hogy írásaikkal megtisztelték kiadványunkat, és segítik ismeretterjesztő tevékenységünket.

Egyesületünk nevében külön köszönetet mondok a hetényi képviselő-testület tagjainak, akik az egyesület számára megítélt éves támogatással segítik hagyományörző tevékenységünket – többek közt a most kézbe adott kiadvány megjelenését!

Poór Gabriella vezetőségi tag

Egyesületünk szervezésében vagy közreműködésével tervezett programok 2014-ben.

Április 17.	Húsvéti fotókiállítás a tájházban
Július 5.	Aratónap
Augusztus 24.	Népviselő Napja
Szeptember 27.	Hetényi Szüret
Október 4.	Múzeumok Őszi Fesztiválja

Mi is így gondoljak...

“ Köztudott, hogy a múlt század 30-as, 40-es éveiben országsszerte polgárjogot nyert a szüreti felvonulásokon, mulatságokon a "magyar" ruhás lányok szerepeltetése, az operett slágerekre történő mulatás, táncolás, azt azonban kötelességünk eldönteni, hogy ez az operettvilág részét képezi-e azon hagyományainknak, melyet elveink szerint megőrzésre, továbbéltesre érdemesnek tartunk. Ma, amikor gőzerővel működik az értékek degradálása, a folklór "lenyúlása", majd silány feldolgozásokkal "közkinccsé" tétele, különös figyelmet kellene fordítanunk arra, mit, hogyan állítunk színpadra, mutatunk be a közönségnek.”

(Varga Zoltán koreográfus)

Tartalomból

Nádor Rudolfné:

Száz éve történt.....3.

Héra Éva:

Mi a hagyomány?.....4.

Jakab Józsefné:

Emlékkörző, múltringató "ereklyém"..... 10.

Trebbin Ágost:

Hogy is volt?..... 12.

Szilvási Zoltánné:

Mesélő papírok..... 13.

Egyesületünk életéből.....14.

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI
HAGYOMÁNYÖRZŐ EGYESÜLET
KIADVÁNYA

Székhelye:

7694 Hosszúhetény, Verseny u.9.

Telefon: 72/490-827

nepiegyuttas@hosszuheteny.hu

http://hagyomanytanc.12web.hu/

Szerkeszti az egyesület.

Felelős szerkesztő: Papp János

A címlapterv Marsai Ágnes munkája

Készült Pécsen, Molnár Csaba

nyomdájában

“Mire a levelek lehullanak...”

2014 – száz éve tört ki az első világháború

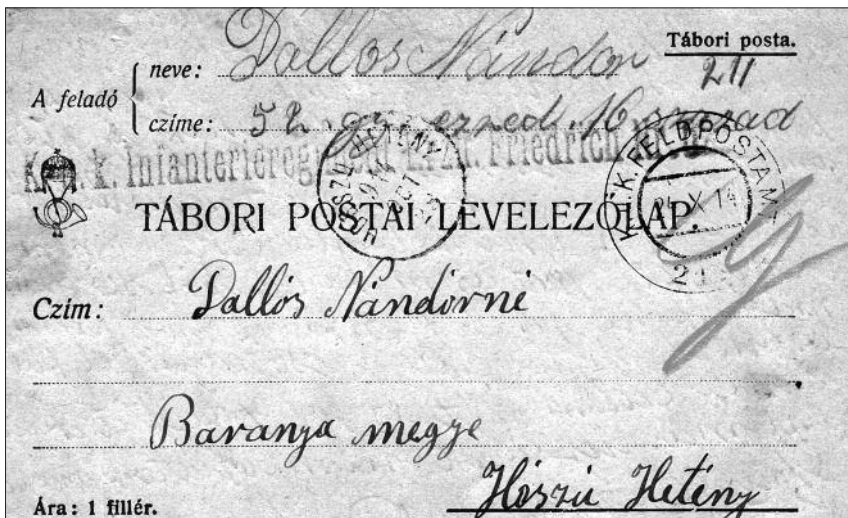
Száz éve történt...

“...de ami történt, valahogy mégse tud véget érni.”/Pilinszky J. Passió/
A huszadik század első éveit s az első világháborút megelőző időszakot “boldog békeidő”-ként tartjuk számon ma is. Különösen, ha a dualizmus korát, 1867-től, a kiegyezéstől 1914-ig tartó szakaszt idézik ipari létesítmények, építészeti műrekek, irodalmi művekből készült filmfeldolgozások. Annak ellenére emlegetjük nem csekély nosztalgiával ezt a korszakot, hogy a múlt század első évtizedét már beárnyékolják hazai és nagyhatalmi villongások.

A XX. század háborúi különböznek a korábbi háborúktól. Az újfajta hódításban a vezető államok mohósága, terjeszkedési vágya, érdeklentéte okozta a fegyveres összeütközéseket. Amilyen ütemben erősödött a monopóliumok hatalma a gazdaságban, olyan ütemben nőtt befolyásuk a politikában. És gyorsan nőtt az étvágyuk is. Az antant hatalmak és a központi hatalom érdekszférájához tartozó területek megszerzése volt a cél. A balkáni “lőporos hordó” robbanása csak idő kérdése volt. Elhihető-e, hogy a szarajevói merénylet volt az oka az első világháborúnak?

Bocz László közlegény egy korabeli fotón. “Külső” Bocz László azon szerencsés hetényiek közé tartozott, akik hazatérhettek az olasz frontról, és – bár így is fiatalon halt meg itthon – szülőfaluja földjében helyezhették később végső nyugalomra.

Tábori levelezőlap a szerb frontról. Kelt 1914. októberében. Küldője, az 52. gyalogezred katonája július 18-án – huszonnyolc évesen – vonult be Vilmos császár seregébe. “Szeretett kedves párom”-nak írt levele az utolsó életjel volt tőle. “A szerb harctéren 1914. október táján nyoma veszt”

Miért kellett volna emiatt embermiliókat, köztük falunkbélieket is halálba küldeni? Az igazi okok a fentebb leírtakban keresendők.

1914. július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának, és ezzel elkezdődött a négy évig tartó borzalom. A falevelek lehullottak, sőt hó borította a csatateret, de a katonák – Vilmos császár ígérete ellenére –, nem mehettek haza szeretteikhez. Az öldöklés több mint 52 hónapig tartott, és elpusztult 8 millió 538 ezer katona, és ebben a nyolc és fél millióban még nincsenek benne a háború sebe-sültjei, akik karjukat, lábukat veszítették, akiket megvakított a gáz, akik megsüketültek a légnomástól, akiket idegsokk rángatott hátralévő életükben. És nincsenek benne a hadifoglyok milliói, akik a fegyverszünet után még hosszú ideig táborokban szenvedtek, a polgári áldozatok, az özvegyek, az árván maradt gyerekek...

1918. november 1-ét tekintik a háború utolsó napjának. A compiégne-i erdőben ekkor írták alá a fegyverszüneti szerződést.

Az első világháború hosszúhetényi hősi halottainak, eltűnt polgárainak emlékművét a korabeli hetényiek a hősök szobrának nevezték. A templom-tér ezután minden március 15-én és más ünnepeken a közös emlékezés helyszínévé vált. Még emlékszem gyermekkorunk hóolvadá-

sos tavaszaira, Nemes János igazgatótanító szenvedélyes hangú ünnepi beszédeire.

Az emlékoszlopon az alábbi nevek szerepelnek:

Az első világháború hosszúhetényi hősi halottai:

Dallos Nándor, Böröcz István, Hauk Fülöp, Fehér József, Radó Gábor, Dörömböző József, Kiss Miklós, ifj. Glock Mihály, Ferencz István, Dallos Konstantin, Szatykó Miksa, Bocz Sándor, Gáspár István, Kovács M. István, Preisendörfer Ádám, Gáspár Péter, Katus Miklós, Sükösdí Mihály, Stibi Dezső, Kriszpacher János, György Mihály, Pintér János, Szabó István, Berger József, Gungl Ferenc, Brunner Károly, Kata Mihály, Markó József, Papp István, Borsos Gyula
és eltűnt polgárai:

Kajdy István, Breitenbach János, Körmöczy István, Glüek Ferenc, Molnár József, Leipold Miklós, Otterbein Ádám, Balikó Imre, Kovács Gáspár, Virth József, Bareith György, Szabó Pál, Katus László, Dudás János, Bencze Elek, Kovács László, Takó Ferenc, Wirth Péter, Radó A. Vince, Hohn István, Bagó Miklós

Ötvenegy, főként fiatal férfi. Szinte minden családot ért veszteség...

Főhajtással gondolunk Mindannyiukra száz év múltán és mindörökké!

Nádor Rudolfné

Mi a hagyomány?

Hagyományörző tevékenységi formák a múltban - és a jelenben

(Folytatás az 1. oldalról)

Az egyesült Európa kulturálisan is sokszínű államai is kénytelenek szembenézni a hagyomány és társadalmi integráció kérdéseivel (törökök Németországban, cigányok Franciaországban, baszkok, skótok, stb.) és mai magyar társadalmunkban is megkerülhetetlen és megválaszolendő kérdések, megoldandó feladatok sokaságát veti fel hagyományaink értelmezése és vállalása.

"Mert azt tanultam mindenütt, azt láttam minden nagy nemzetnél, hogy az apák dolgát folytatják az utódok. Mert össze kellene szednünk nagy fáradtsággal az ország minden részéről széjjelszórt köveket, hogy azokkal a magunk képeire építhessünk. És ehhez hit is kellene, és nagy fanatizmus is és rettenetes sok munka..." A hagyomány és identitás kérdését pontosabban és szebben megfogalmazni, mint ahogy azt Kós Károly tette *A régi Kalotaszeg* (1911) című írásában úgy vélem, nem lehet.

Mégis, mi az oka annak, hogy a hagyományhoz való viszonyunk – különösen Kárpát-medencei térségünkben – mindig meg-megújuló viták tárgya. Következik ez történelmi helyzetünkől, társadalmi, vallási, nemzetiségi különbözőségeikből, de nálunk békésebb területek, egységesebb társadalmi is foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

"Ha mindenben követjük a szokást, a régi por söprenlenül marad." – mondja Shakespeare Coriolanus című drámájában.

Mi is valójában a hagyomány? Béklyó, mely a hatáskörébe tartozó egyéneket, s így a társadalmat is fogságban tartja, vagy a nemzeti kultúra, a nemzeti művelődés alapja?

A Világirodalmi lexikon így fogalmaz:

A hagyományhoz való viszony önmagában is ellentmondásos. A hagyományörzés és a hagyománytól való elszakadás tendenciái egyaránt jellemzik. Hogy csak a két szélsőséges végletet említsen: élnek szélsőségesen archaikus nézetek, melyek a hagyomány szigorú kötelékében képzelik el az életet. Találkozunk olyan nézettel is mely teljesen megtagadja a hagyományt. Vannak emberek, akik természetes módon, mintegy szerves folytatásként születnek egy kultúrába, és észrevétlenül formálják saját képükre. S találkozunk azzal is, hogy a régi, keserves parasztsors részeként megpróbálják minél gyorsabban elhagyni a hagyományokat, vagy egyszerűen csak szégyellik, mint avított, régi ruhadarabot.

Andrásfalvy Bertalan professzor megfogalmazása tömör és a lényegre utal: *a hagyomány a múlt kultúrájából levont tapasztalat, melyet a nemzeti kultúrába emelve megőrizzük, és tovább éltetünk.* Ez a megfogalmazás már utal a feladatunkra is: ismerd meg hagyományt, értelmezd, tanul meg, és alkalmazd!

Szükség van tehát annak meghatározására, hogy mit értünk hagyományon. Itt az ideje annak, hogy a közösségek új szemlélettel áttekintsék azt, amit örököltek. Előítéletektől mentesen megismerjék történelmüket, számbavegyék értékeiket és válogassanak. Mit helyeznek el véltárba, múzeumba, mit tartanak megőrzésre méltónak, mit tartanak olyan fontosnak, hogy megtanítsák az iskolában a gyerekeiknek vagy továbbéltesék a közösségekben. A megismerés abban is segíteni fogja őket, hogy felismerjék, mi az a hagyomány, mely az életforma eltűnésével érvényét veszítette, vagy éppen a divatok vagy a kor aktuálpolitikai hatása miatt "hamis" vagy ízléstelen. Ez a tudatos válogatás a garancia a hagyomány túlélésére és annak, hogy egy új nemzedék tegye élete szerves részévé és önmaga kifejezésének eszközévé a múlt értékeit.

A hagyomány felfedezése az európai kultúrában

A XV-XIX. század a nép felfedezése az európai kultúrában. Az ipari forradalom, a paraszti életforma változásának következményeként az 1500 - 1800-as évek között az európai kultúra olyan változásokon ment keresztül, mely kulturális forradalmat is eredményezett. A XV. században a kultúra még egységes képet mutat egész Európában. Homogénebb volt a művészi ízlés és önálló, paraszti művészettel – mint a későbbi évszázadokban – még nem találkozunk. A XVI-XVII. század körüli agrár konjunktúra, a viszonylagos paraszti jólét hatására azonban a vagyonos parasztság egyre több használati tárggyal rendelkezett. A háztartásokba bekerültek az ón és fajansz edények, az öltözékben megjelentek a divatos darabok is. A gazdasági visszaesés és a recesszió későbbi évszázadaiban azonban a parasztok egyre jobban elszakadtak az egykorú polgári ízléstől és egyre önállóbb népművészetet alakítottak ki. Az önálló paraszti népművészet virágzását a szakirodalom a XVIII. század végére a XIX. század elejére teszi. Európa különböző részein – a gazdasági fejlődéstől függően – különböző időpontban történtek ezek a változások. A XV. században az angol paraszt még a földön aludt, a XVI. század végén azonban már szekrényei, edényei, falvédői voltak. Ez a század a falusi kézművesség fénykora Angliában. Nyugat Európa más részein ez a változás a XVII. században következett be. Norvégiában, Svédországban a korábbi időszakból szinte egyetlen tárgyat sem ismerünk, de ekkor szinte mindenütt megjelenik a faragott, festett láda, a pohár és a tányér.

A parasztság életmódjának változása, a közösségi életforma felbomlása, a közösségek, emberi kapcsolatok rendjének változása folyamán, a tárgyak egyre inkább elvesztik funkciójukat, szokásokhoz, szertartásokhoz kapcsolódó

szerepüket. A hagyományos viseletek helyett, a divatos ruhák térhódításával a mesterségek hagyományos technikai és funkciói is megváltoznak, alkalmazkodnak ugyan az új életmód, új divatok diktálta követelményekhez, de egyre nehezebben veszik fel a versenyt a gyáripár tömegtermelésével.

A parasztság életmódjának változásával egy időben, megjelenik a régi értékek elvesztése miatt érzett aggodalom. Angliában a "szabadidő kommercializálódásáról" kezdenek beszélni.

Új szórakozási formák hódítanak: a cirkusz, a bokszt, a karneválok. A "Skót Felföldi Társaság" (1823) azért aggódik, hogy a *"legnemesebb erények kiveszetek, vagy háttérbe szorultak, mert a pénzimádat belopódzott, és mert a család, s a képmutatás kofaszellemet, s léleknyomorító hitvány kapzsiságot hozott."*

Ezzel egy időben – a hagyományos paraszti életforma és kultúra bomlásával – a XVIII - XIX. század fordulóján került a "nép" az európai érdeklődés homlokterébe. Annak, hogy miért fordult az érdeklődés a nép felé, több oka is volt: politikai, esztétikai és intellektuális. A mai napig is e kérdések köré csoportosítható a hagyománnyal kapcsolatos viták nagy része.

Megfigyelhetjük, hogy a nemzeti hagyományokhoz való viszony azokban az országokban és azoknál a népeknél volt legerősebb, melyek politikailag nem voltak függetlenek. A XVIII. századi Spanyolországban a népi kultúra divatja a Franciaországgal való szembenállás egyik kifejezőmódja volt. A népi kultúra felfedezése szorosan összefüggött a nemzeti nacionalizmusok megjelenésével is. A népi kultúra iránti vonzalom máshol az önmeghatározás, a nemzeti felszabadítási mozgalmak része. Fauriel görög népdalgyűjteménye pl. az 1821-es török ellenes felkelés hatására született.

Napjainkban is élő példa a balti népek zenei mozgalma és évente megrendezésre kerülő fesztiválja, mely az orosz kultúrától való megkülönböztetés és a balti kulturális identitás fóruma a mai napig. A "Baltic song and dance celebrations" elnevezésű fesztiválon 1863-tól a mai napig évente 40 ezer amatőr és hivatásos énekes, táncos hirdeti a balti népek kulturális identitását. (2003-ban felkerült az UNESCO Szellemi örökség listájára.)

Az is megállapítható, hogy a népi kultúra Európa, vagy egy-egy ország azon részein vált fontossá, mely kulturális szempontból perifériának számított. Olaszországban a dalmátok, Nagy-Britanniában a skótok, Franciaországban a bretonok, Spanyolországban az andalúzok ragaszkodtak leginkább a hagyományaikhoz. Azok a helyek, melyek földrajzilag viszonylag elkülöníthetőek voltak, ahol még élt a tájnyelv, ahol a hivatalos művészeti hullámok – reneszánsz, klasszicizmus – eredményei nem jutottak el vagy nem rögződtek.

Német nyelvterületen a népi kultúrának alig volt szerepe a nemzeti műveltségben. A néphagyomány sokfélesége, vidékenként eltérő színei a német regionalitás és a nemzetállamok szoros tartozékai. Ezzel szemben azoknál a népeknél, melyeknek nem volt nagy múltú, folyamatos államiságuk, vagy hivatalos kultúrájuk (románok, szlovákok, szerbek), a népi kultúra igen fontos szerepet kapott a nemzeti műveltségben, a nemzeti öntudat kialakításában, a polgári nemzetállamok megszületésében is.

A hagyomány értelmezése Magyarországon:

Hazánkban a néphagyomány és nemzeti műveltség viszonya a szomszédinktól eltérő, egyedi vonásokat mutat. Kelet-Európát a gazdasági változások csak később érintették, s országunkban fejlett polgárság hiányában, a nemzetté válásban a nemesség vitte a főszerepet. A reformkor, ahogy Szerb Antal fogalmaz, a "nemzeti öntudat kivirágzása", melyben a nemzeti függetlenség és polgári átalakulás "haza és haladás" jelszavai egybeforrottak a magyar nyelv, a magyar kultúra kérdéseivel. Ekkor került be a folklór a nemzeti szimbólumok közé, de a nagy múltú hivatásos kultúra, a nemesség hagyományos ízlése, polgári igényei nem engedték, és nem juttatták jelentős kulturális pozíciókhoz. Míg Európa polgári államaiban egységes értékrendet tükröz a hagyományok megítélése, nálunk a nemzeti lét és kultúra kérdésének felvetése a paraszti kultúrával mindig szoros összefüggésben merült fel, és társadalmilag vitákat gerjesztett.

A történelmi fejlődés fáziseltolódása, a társadalom rétegződése, a parasztság lebecsülése miatt a népi kultúra művészeti, politikai értelmezése nem egységes, hanem a mai napig újra és újra megújuló viták tárgya.

A hagyomány értelmezése esetünkben kétféle szélsőséges nézetet tükröz. A hagyomány elavult, idejétmúlt, vagy a másik nézet, mely tiszta források, csodaszarvasok, árvalányhajak, és piros csizmák képe mögé bújva hirdeti az "igaz magyart". A kategorikus igen, vagy kategorikus nem egyformán hamis álláspont, mert mindkettő a hagyomány feldolgozott, aktuál divatos vagy aktuál politikai manipulációs megjelenéséből ítél. Az a "tapasztalat és tudás" nem fontos számára, melynek ismerete és használata a kultúra szerves fejlődésének feltétele. A kérdés ma az, hogy felnő-e Magyarországon egy olyan generáció, mely átvevője és folytatója a korábbi évszázadok műveltségének. Egy olyan új nemzedék, mely nem nyugati mintákat követ, mely nem az előző korok műveltségének elutasítója, hanem öntudatos, egzisztenciálisan nem kiszolgáltatott polgárként ismeri, becsüli és továbbviszi országa legértékesebb hagyományait.

"Hagyomány a kirakatban" (a hagyományos kultúra megjelenésének formái)

A magyar népművészet felfedezésének és megmutatásának első korszaka a reformkor. Nemcsak az önálló nemzeti kultúra megteremtésének az igénye hívta fel a figyelmet erre a területre, hanem kapcsolódik a népművészet felfedezésének nyugat európai hullámához is.

A bemutatás igényét Magyarországon (de az egész világban is) egyszerre hívta életre az idegenforgalom fellendítésének célja, és a falu, a népművészetet létrehozó ember megélhetésének biztosítása.

1867-es Párizsi Világkiállításon szerepelnek először népművészeti tárgyak.

1873-ban a Bécsi Világkiállításon már magyar gyűjteményt is bemutatnak.

1885-ben Budapesten az Országos Általános Kiállításon 15 parasztszobát láthat a közönség. A kiállításon berendezett hat magyar és kilenc nemzetiségi parasztszoba a tárgyi környezet széles tartományát vonultatta fel.

A mezőkövesdi, a kalotaszegi, a torockói, csíki székely, a hétfalusi és aldunai csángó szobák és a szobákban elhelyezett viseletes bábuk a legjellegzetesebbnek tartott népművészeti tájakat reprezentálták.

A legnagyobb elismerést a kalotaszegi együttes váltotta ki. Ma azt mondanánk, hogy azért mert ennek volt legjobb a piárja! Az igazság az, hogy kevesen ismerték úgy a vidék népművészetét, mint a Bánffihunyadon tevékenykedő Gyarmathy Zsigmondné (1843-1910), aki a kalotaszegi szobát maga rendezte be és kereste a kalotaszegi varrottasok terjesztési és népszerűsítési lehetőségeit.

A kiállítást követően maga Erzsébet királyné lett a megrendelő, aki egy réges- régen divatból kiment fehér varrottast rendelt. Ennek hatására, mivel már alig volt ember, aki ismerte ezt a technikát, Gyarmathyné 5 idős asszonnyal kezdte visszatanítani a régi mintákat és hamarosan vásárlói között, tudhattuk az egész magyar főúri kört.

A század első évtizedében a legismertebb magyar népművészeti központ Kalotaszeg volt, bár más tájak is igyekeztek a főúri körök érdeklődésére ismertté válni.

1886-ban alapították a Magyar Kereskedelmi Múzeumot, melyet a hazai termékek állandó kiállítása céljából alapítottak.

1895-ben, Pozsonyban alapították az Izabella Háziipari Egyletet, melynek tevékenysége során 65 faluban honosodott meg a hímzőipar – a történelmi Hont, Nyitra, Pozsony, és Trencsén megyék területén. Az Izabella munkái Londonig a Liberty áruházláncig eljutottak.

1909-ben alakult az Országos Magyar Háziipari Szövetség, mely a helyi telepeket országos hálózattá igyekezett szervezni.

A Sárköz felfedezésében nagy szerepe volt Ács Lipót (1868-1945) szekszárdi rajztanárnak. Az 1900-as évek elején írt visszaemlékezése szerint *"... az egész Sárközben 5 öregasszonyt találtam, akik ismerték a régi varrási módot és hímes főkötőket varrtak. 1902-ben rendeztem Őcsényben és Decsen tanfolyamot, ahol az asszonyok fiatal nőket tanítottak meg erre a technikára. Őcsényben 1941 végéig dolgozott a hímzőszakkör, s Aponyi grófné közvetítésével valóságos divatot teremtettek Rómában. Nem mellékes az sem, hogy 1903-tól 1939-ig 140 ezer pengő munkabért kerestek az őcsényiek."*

Az 1908-as világiállításon már szerepeltek a mezőkövesdi darabok, különösen a kék-zöld selyemhímzésű díszpárnák arattak nagy sikert.

1911-ben háziipari szövetkezet létesült Mezőkövesden, ahol a párnákon kívül népviseletbe öltözött babákat, papucsokat is készítettek.

A legnagyobb budapesti társadalmi esemény 1911-ben történt, amikor a Széchenyi bál rendezőbizottsága "Matyó lakodalom" címen az Operaházban rendezte meg a farsang elit bálját. A lakodalmas nép között mintegy 120 társaságbeli személy szerepelt. Az operabál nyomán Izabella főhercegné személyesen vett részt Mezőkövesden a matyó lakodalomban.

Az operabál, s a főurak "érdeklődése" jó értelemben vett divatot indított Pesten, mely Tüdős Klára munkássága idején érte el csúcspontját. Tüdős Klára az 1920-as évektől az Operaház jelmeztervezője, rendkívül művelt és széleslátókörű asszony volt. Nemcsak népi ihletésű színpadi kosztümjeivel aratott sikert, hanem a fennmaradt írások, ruhatervék arról tanúskodnak, hogy "Pántlika" nevű sza-

lonjában rendkívül divatos, népi ihletésű ruhadarabok készültek. Tervei a népművészet valódi ismeretéről tanúskodnak, igyekezett megismerni a népi technikákat is. 1939-ben Nagylócon kéziszővő telepet alapított, mely nemcsak munkát biztosított a helyi asszonyoknak, hanem alapanyagot is szállított műhelyének.

Az 1896-os millenniumi ünnepekre, Jankó János néprajztudós kezdeményezésére egész néprajzi falu épült a Városligetben. Az ezredéves kiállítás faluja funkciójában próbálta bemutatni a falusi életet: parasztokat, állatokat hoztak vidékről, akik nemcsak mindennapjaik színterét ismertették meg a látogatókkal, hanem táncokat, szokásokat is eljátszottak, lakodalmat ültek.

1899-ben az első néptáncalálkozót Angliában rendezték, a hagyományos zene és tánc bemutatására.

1935-ben szintén Angliában volt az első világfesztivál, Londonban. Magyarországról is utaztak ki táncosok (Bokréta válogatott: Szany, Derecske, Mezőkövesd, Kalocsa)

Az 1920-as évektől az egész országban különböző népművészeti bemutatókat tartanak.

1926-ban tartják Kodály Hány-jának bemutatóját az Operaházban, s szinte ezzel egy időben a csákvári műkedvelő parasztcsoport is előadja a művet. A daljáték szövegírója és a csákvári előadás betanítója az a Paulini Béla, akit a Gyöngyösbokréta mozgalom megalapítója és szervezője címen tartunk számon.

1931-1944 Gyöngyösbokréta néven azt a rendszeresen visszatérő színházi bemutató-sorozatot értjük, mely parasztcsoportok tánc-, ének- és játékbemutatóiból állt. Minden év augusztus 20-án, Budapesten találkoztak a csoportok, s a bemutatókon keresztül egy sajátos kulturális mozgalom bontakozott ki. Az ünnepélyes keretek között, a Városi Színpadon látott műsoroknak ezúttal csak egy lényeges vonását emelem ki: először látott az ország népe és az idelátogató külföldi magyar néptáncot.

Sajátos, a hagyományörzés szempontjából jelentős népművészeti mozgalom szerveződött, mely egyedülállóan nagyszámú paraszti tömegeket mozgató meg. Több mint 100 falu csatlakozott a "Bokrétához", s a Bokréta Szövetségnek 3500-4000 tagja volt.

Az első világháború elvesztése és a trianoni békeszerződés okozta sokk után, a területének és népességének egyharmadát veszített ország számára a megbántott nemzeti önértzet magára találását is jelentette ez a korszak. A saját kultúra értékeit hangsúlyozta, s a nemzeti műveltség fejlesztésében látta a kibontakozás lehetőségét.

A Bokréta néptáncmozgalmunk szervezettségének első korszaka. Eredményei közül a csak a legfontosabbakat említem: tudatosította a falusiakban kultúrájuk értékeit; először látott Budapest és az ország népe néptáncot, s a szakértői hálózat létrehozásával megindult a filmezés, a néptánc és népzenei anyagok gyűjtése, és archiválása. Jelentős volt a turisztikai vonzata is.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium és a Belügy- és Kereskedelmi Minisztérium 1934-ben közös rendeletet adnak ki a Szövetség támogatására és szakmai ellenőrzésére. A hiteles népművészet bemutatásának ellenőrzését a Magyar Néprajzi Társaság felügyelete alá helyezik. Gönyei Sándor fotói és a Néprajzi Múzeumban ma is őrzött filmek, gyűjtések, ezeknek az ún. "hitelesítési" akcióknak az eredményei.

Ugyancsak szervezeti összefogást sürgetnek az ún. "népi-

ipari cikkek" gyűjtésére, kiállítására és árusítására is. Ilyen cikkeket a továbbiakban az IBUSZ-on kívül csak a Bokréta Szövetség árusíthat szervezetten.

A II. világháború után

A hazai folklórmozgalmak második korszaka az 1945 utáni évek. A "néptánc" a sok száz és ezer néptáncgyűttes, a kultúrversenyek népünk "életörömét" és művészi alkotó tehetségét példázták. A politikai és protokolláris ünnepegekről, a május 1-i felvonulásokról nem hiányozhattak a táncosok. A "kárhoztatott" Gyöngyösbokrétát sikerült átöltöztetni az állami és társadalmi ünnepeket egy ideig elmaradhatatlanul kísérő népművészeti revüvé.

"A folklór (az ötvenes évek elejétől) szerves, tudatos részévé vált a kulturális politikának. (...) Ez a folklórnak jó volt, mert szinte állami rangra emelte a nép irástalan műveltségének értékeit. Az intézményes támogatás azonban túlságosan hivatalos keretet öltött, s ezzel éppen a további spontán folyamatokat gátolta. A hivatásos együttesek, az intézményes amatőr néptáncsoportok érthetően maradandó művészi értékeket akartak, vagy véltek létrehozni, s ezt mindig csak a színpadi kultúra, a színházi produkció, az individuális alkotások keretében képzelték el, más úton, lehetőségen nem is gondolkodtak. Pedig a folklórban javarészt ettől eltérő tendenciák, vonások uralkodnak." (Martin György)

A népi alkotók, szintén szovjet mintára, állami kitüntetésben részesültek. Ekkor alapítják a Népművészet Mestere (1953) díjat. Kitüntetettjeink azonban, ellentétben a SZU. példájával, mindig olyan népi alkotók – Kántor Sándor, Király Ilus, Kiss Jankó Bori, Kapoli Antal – akiknek díjjal való elismerése ma is a szakma megbecsülésével párosul, és életművük etalon.

A háziipari szövetség ajándéktárgyainak árusítását már a két világháború között sokan támadták. Veres Péter (1897-1970) idegennek állította mindazt, amit a városi polgár, a "középosztálybeli úriember" paraszti "kulturkincsként" ünnepel. Erdei Ferenc (1910-1971) az "áliparművészeti" termékeket, a parasztlét "válsághatárának" ítéli. Györfly István (1884-1939) arról ír, hogy mennyire szükség volna arra, hogy a minisztériumokban a népművészeti, néprajzi kérdésekben képzett szakemberek irányítanak. *"A hagyományos formákat nem tartják művészinak. Stílusuk nem hagyományos, hanem egyéni vagy idegen. A fazekasok nagy része még őrzi a hagyományos formákat, de a hivatalos támogatással meghonosított idegen színek és díszítmények miatt gyártmányaik a hagyomány szempontjából teljesen értéktelenek."*

A szovjet típusú hagyományőrzés évei 1960-1970.

A 60-as évektől művelődéspolitikánk az amatőr művészeti együttesek fenntartásával, fórumok biztosításával, az állami szakmai felügyelet kiépítésével támogatta a szabadidő hasznos eltöltését és a szocialista embertípus nevelését. A közműveltség szempontjait háttérbe szorította a színpadi produkció: a minősítések, fesztiválok, versenyek.

A Népművelési Intézetben megindult atáncoktató képzés, kiépült az országos és tájfesztiválok rendszere, a szolnoki és zalaegerszegi fesztiválok koreográfiai,

együttesei versenyein komoly művészi eredmények születtek. Tudósaink a szisztematikus gyűjtőmunka eredményeit könyvekbe, monográfiákba foglalták, s a tanfolyamokon a leendő táncpedagógusok eredeti táncfolyamatokat tanultak. Martin György: *Magyar tánc típusok és dialektusok* és Pesovár Ernő: *A magyar tánc történet évszázadai* c. könyve számos kiadást megért és rongyosra olvasták-tanulták a táncosok újabb és újabb korosztályai.

Táncosaink itthon is nagyon népszerűek, de a külföldi fesztiválokra a műfaj soha nem tapasztalt sikereket arat.

Martin György mégis elégedetlenül kesereg: *"A táncmozgalom, sokféle anyagot ismer, mélységében is, de a kultúra nem érdekli."*

A 70-es években politikai nyitás tapasztalható a kultúra területén. A jelenlévő és leplezhetetlen társadalmi feszültségek miatt engedett a gyeplőn a kádári "gulyáskommunizmus". Ismertté vált a három "T" (támogat, tűr, tilt) fogalma és mindenki igyekezett magát tartani a játékszabályokhoz. A külföld előtt is szeretett volna jobb színben feltűnni az ország vezetése, megnyíltak a külföldi kapcsolatok lehetőségei is, és soha nem tapasztalt támogatást kapott a terület.

Érdekes, ellentmondásos, kulturális szempontból rendkívül izgalmas, szellemileg pezsgő élet jellemezte ezeket az éveket. 1956 emléke már csak a fű alatt élt, a parasztság kollektivizálása befejeződött, a háztáji gazdaságok termékei feledtették az 50-es évek padlássöpréseit, a gazdasági reformpolitika eredményei már látszottak, a lakosság gyarapodott.

A magyar falu a 70-es években

Képzeld el egyfelől a politikai ideálképet, a zenés-táncos-dolgos-jókedvű népet, a kulturális forradalom áldásait, a város és a falu között eltűnő különbségeket, a kuláktalanított falut, ahol az újjazdák után az "ingadozó középparaszt" is eldöntötte, hogy belép a téesszébe, másfelől a kitelepített, nagy számmal perbe fogott vagy másként megalázott birtokos parasztokat, a beszolgáltatást a padlássöprésekig és a sokféle nélkülözést!

Az eddigiéknél is bonyolultabb ellentmondást rejtett magában az az illúzió, hogy a parasztság, pontosabban, aki paraszt marad, megtartható hagyományos kultúrájában, ha a kívülről érkező romboló, bomlasztó hatásoktól óvják, illetőleg segítik ellenállnia azoknak.

Az 1970-es, 1980-as évek magyar falujának általános vonása lett a hivalkodó fogyasztás, a vagyoni különbségek nyílt hangsúlyozása. A növekvő bőség közepette csökkent a tradicionálisan sokra becsült takarékoság jelentősége. Az 1960-as években még az iparba eljárók nagy része is parasztnak érezte magát, s ezt fogyasztási szokásaival is demonstrálta. Mégis a külvilággal erősödő kontaktus, a tévé által közvetített új, városias minták az 1970-es évektől – természetesen országosan eltérő ütemben – egyre inkább a modern fogyasztási szokások átvételéhez vezettek, amelyekben gyakran éppen a paraszti léttől való eltávolodás vágya tükröződött; olykor egyenesen a paraszti léttől való menekülés, annak megtagadása fejeződött ki egyre erősebben.

Az új fogyasztási minták bevezetésével a gazdagság megítélésének is egyre újabb kritériumai alakultak ki, a korábban oly fontos *"föld - állat - ház szerzésével szemben*

a ház, a kényelmi cikkek és a járművek szerzése, továbbá a szórakozás vált fő céllá". (Sárkány Mihály)

... és akkor jött a Röpülj Páva

Vass Lajossal, a tápiószecsői asszonyokkal, a bukovinaiakkal és a gitáros Sebő - Halmossal, egy ország ismert magára és fedezte fel népművészetét!

... majd jött a táncház!

Minden eddigittől különbözve, civil érdeklődők tömegével, sajtóvisszhanggal, tv-filmekkel, politikai vádakkal, megfigyelésekkel és természetesen méltatlan szakmai vitákkal.

Bodor Ferencet idézem: *"volt egy nemzedék, voltak számosan, akiknek a népművészet, a kézművesség, a hagyománykeresés egyfajta megoldásnak tűnt. Kinek többet jelentett ez, míg mások "csak" az örömszerzés, a szórakozás módjait találták meg e mozgalomban, s ez utóbbi is óriási dolog korunkban. A lehetőségek, közös sikereik, kudarcaik, szerepük valamilyen formában összeterele őket. Ők is hoztak új szint, új látásmódot a hetvenes évek magyar szellemi életébe. Kitágították látóhatárunkat, egyetemesebb összefüggések meglátására figyelmeztettek, segítettek egy korszerűbb magyarságkép elterjesztésében itthon és külföldön. Olyan értékeket bányásztak elő és dobtak be a köztudatba, amelyeket már majdnem mindenki veszni látott."*

Az 1980-as évek – a kultúra irányítói és a népművészetekkel foglalkozók számára egyaránt nem várt módon – a népművészet reneszánsza volt Magyarországon. A művészeti csoportok nagyszerű teljesítményét a hazai és külföldi közönség egyaránt elismerte.

Az 1970-es évek új népművészeti hulláma a tárgyalkotó kultúra életére is pozitív hatást gyakorolt. A kézművesség "új reneszánsza" megváltoztatta a fiatalok tárgy- és viseletkultúráját. Népművészeti dísztárgyak készítése helyett a használhatóság, praktikum, környezet-kultúra szempontjai kerültek előtérbe.

A rendszerváltást megelőzően nagyon sok szakkör működött (elsősorban kistelepusúléseken) művelődési intézmények fenntartásában. A gazdasági helyzet romlásával a fenntartók a működés terheit megpróbálták áthárítani a csoportokra, ami a megszűnésükhöz vezetett.

Ugyancsak megszűntek, csődbementek a háziipari szövetkezetek, a forgalmazó bolthálózat minden üzlete 2001. januárjára bezárt.

Az 1982-ben alakult Népművészeti Egyesületek Szövetsége az alkotókat a megyei szervezeteken keresztül fogja össze, egyéni tagság nincs. A korábban érdekképviseleti feladatokat is ellátó Népi Iparművészeti Tanács a Hagyományok Háza tanácsadó szerveként a zsűrizést végzi.

"Kultúrát nem lehet örökölni, minden korosztálynak újra és újra el kell sajátítania és a maga képére kell formálnia" (Kodály Zoltán.)

Meg kell tehát tanulnunk! A táncházas nemzedék megtanulta! Muzsikájuk által megszólaltak az archívumok felvételei, újraszülettek a táncok. Fiatalok százai keresték fel a hagyományaik őrző falvakat. Erdély népművészetben gazdag vidéke valódi "tiszta forrásként" szolgált a kultúrára szomjas ifjúságnak.

Megalakult a Fiatalok Népművészeti Stúdiója és a nyári

táborokban, alkotóházakban a régi, megtanult technikák új alkotásokban születtek újjá a fiatal kezektől.

Ez a generáció felismerte, hogy hagyományainkat, népművészetünket nemcsak azért kell ismerni, mert hozzátartozik műveltségünkhöz. Népművészetünk olyan modell, mely évszázadokon át kifejezte az ember széperzékét, kreativitását, művészi alkotó képességét. Az a gyermek, akit kis korában megtanítanak énekelni és táncolni, aki a természetes anyagokkal – fával, gyapjúval, náddal, stb. – megismerkedve apró játékokat, használati eszközöket készít, aki a népmesehősök küzdelmeiben éli meg a jó erkölcs diadalát, az nemcsak személyiségében lesz gazdagabb. Mindezek észrevétlen átadnak egy olyan értékrendet, megtanítanak egy olyan közösségi magatartásformát, melyek az egész társadalmat gazdagítják.

"Magyar modell" néven vált ismertté a világban ez a módszer. Lényege, hogy a magyar folklórkutatás filmen, hangzóanyagban, szövegben rögzített dokumentumai, különböző terjesztő csatornákon és a visszatanítás folyamatai révén, közkinccsé válnak. A tudományos archívumok anyagainak hozzáférhetősége, a sok helyen még töredékes formában élő néphagyomány, az időszakonként meg-megújuló hazai és nemzetközi érdeklődés újra és újra megújítja népművészeti mozgalmainkat. Néptánc és népzene tanításunk, kézműves oktatásunk pedagógiai módszerei révén nemcsak az iskolákban és együttesekben lehet megismerni ezt a hagyományt, hanem a táncházakban, játékszínházakban, nyári táborokban – új közösségeket teremtve – fiatal érdeklődők százai, szórakozva sajátítják el apáik örökségét.

Ami hiányzik, és ami nem következett be a 80-as évek reneszánsza után, az az "áttörés". A népművészeti új hullámnak, a "nomád nemzedéknek", az a hatása, mely a népművészetrel kapcsolatos nemzeti közgondolkodást egészséges újraértékelésre készíti. Itt most nemcsak arra gondolok, hogy a 90-es években újra megjelentek az árvalányhajás, romantikus népi szimbólumok. Szerencsére nem volt nagy hatásuk! Aggasztóbb az ősi magyar gyökereket felidéző, tudományos elemzéseket nélkülöző társaságok megjelenése, de a legaggasztóbb, hogy újraéledtek közéletünkben a népi-urbánus viták. A megosztottság nem segít egy stabil nemzeti értékrend kialakításában, aminek hiányát sajnos naponta érezzük.

Vannak azonban olyan kutatók, történészek, politológusok, akik a hagyomány mibenlétének egész más vonásaira mutatnak rá. Példának Kovács Ákos munkásságát említhetem, akinek tevékenységét sokan bírálják, megállapításaival még többen vitatkoznak, de a hagyományokról alkotott kép nem lehet teljes, ha nem figyelünk az általa ismertett jelenségekre. Hazai és külföldi tudósok gyakori konferencia témája az utóbbi évtizedben az autenticitás, az eredetiség kérdése. Ezzel kapcsolatban tartom fontosnak megemlíteni Kovács Ákos egyik tanulmányát, melyben az új kenyér szokásának kialakulását s annak történeti, néprajzi hátterét elemzi. Röviden: a 19. század végén az Alföldön és tizenégy dunántúli megyében felhangoltak az aratósztrájkok. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter leiratot fogalmazott a vármegyék közigazgatásügyi emberei számára, melyben felhívta figyelmüket a birtokos és a munkás közötti viszony bensőségebbé tételére. E jó viszony kialakítását mi sem szolgálja szívesebben, mint "a régi aratási ünnepeknek a felújítása,

melynek keretében a birtokos a jól bevezetett munka után munkásait vendégül látja, s azokkal együtt örömmünnepet ül". Újítsuk fel az aratási ünnepeket! Harsogta a napi sajtó, és a miniszteri leírtaknak meg lett az eredménye! A rendelet, a politikai szándék, pedig divatba hozza a történetileg sosem igazolt "hagyományokat", s arató és új kenyér ünnepek százait rendezte az ország. Összekapcsolódik ez később a Szent István-napi ünnepekkel, majd az alkotmány ünnepével, s az új kenyérrel. A múlt évben már legnagyobb hangsúlyt az ország kenyere, az új kenyér ünnepe kapta.

E példa arra figyelmeztet, hogy a hagyományok értelmezése felelősség. Társadalmi, politikai és kulturális szempontból egyaránt felveti a moralitás kérdését. A nyelv példáját említhetném. A nyelv fejez ki durvaságot, trágárságot, primitívséget, műveletlenséget, lelki szegénységet, de ugyanaz a nyelv szól a lélek gazdagságáról, a szeretetről, a szépségről. *A használt minősíti, hogy mire használja!*

Szintén a felelősség kérdését veti fel 2001-ben egy budapesti konferencián Alkis Raftis görög néprajz- és néptáncutató, a Nemzetközi Tánctanács (Internationale Dance Council) elnöke.

"Véleményem az, népi örökségünkre a legnagyobb veszélyt nem a modernség, nem a globalizáció, de még nem is az elüzletiesedés jelenti, hanem a család, hamisítás. Azaz a "hagyományos" címszó alatt a nagyközönséget félrevezető hamisítványok."

2003-ban UNESCO (Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) egyezményt fogadott el a Szellemi Kulturális Örökség Megőrzéséről.

A preambulumban hivatkozik a szellemi kulturális örökségre, mint a kulturális sokszínűség mozgatórugójára és a fenntartható fejlődés biztosítékára, a szellemi kulturális örökség valamint az anyagi kulturális javak és a természeti örökség egymásrautaltságára.

Hivatkozik a globalizáció és a társadalmi átalakulás veszélyeire, s felismeri, hogy szükség van a védelmet célzó, kötelező érvényű okmányokra. Aggodalommal hívja fel a figyelmet az örökség súlyos hanyatlására, pusztulására, az örökség védelmére fordítandó anyagi források hiányára.

Megemlíti a szellemi kulturális örökségnek az emberek közötti szorosabb együttműködés és megértés előmozdításában és az ifjúság nevelésében játszott felbecsülhetetlen szerepét.

Hazai törvény a szellemi örökség védelméről

A Magyar Parlament 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette az egyezmény ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk harminckilencedikként csatlakozott az egyezményben a részes államok sorába.

A konvenciót ratifikáló 121 ország hivatalos kultúrpolitikája megújult a törvény elfogadását követően. A hagyományos kultúrák, s a kultúrát őrző közösségek tudása felértékelődött, s nemcsak kiemelt figyelmet, hanem nagyobb támogatást is kap. Az UNESCO *Az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listáján* jelenleg 231 kulturális "elem" található.

A világ számára a Konvenció elfogadásával következett be ez a pillanat, ami a hagyományos szellemi kultúra

szempontjából történelmi jelentőségű. A hagyomány fogalmát új szemlélettel fogalmazza meg!

Szemléletváltásra készíti a társadalmat hagyományai értékelése szempontjából, és szemléletváltásra készíti mindazokat, akik a folklórral foglalkoznak.

Új szemléletet hoz, mert a szellemi örökség védelmében a közösségekre helyezi a hangsúlyt, célként a kulturális identitás megőrzését fogalmazza meg. Nem a letűnt kultúrák értékeit minősíti, hanem az élő emberi örökség folytonosságára irányítja a figyelmet.

Napjaink kérdései:

– Hogyan értelmezzük ma a hagyományt?

– Van-e politikai akarat és társadalmi közmegegyezés abban, hogy a hagyomány a jövő műveltségének talpköve?

– Vannak-e és megfelelőek e törvényeink a szellemi örökségünk őrzésére, megtartására?

– Vannak-e állami – intézményes, anyagi – garanciák a kérdés megoldására?

– Milyen szemlélettel értelmezzük a hagyományt? A múlt részeként képzeljük-e el, művészeti kérdésként kezeljük, avagy a jelenbe újraértelmezendő entitásnak?

– Mi az a folyamat, amelynek folytatói vagyunk, mire lehet abból építeni és mit érdemes abból a mai kulturális folyamatokba integrálni?

– Mit jelent, jelent-e valamit a népművészet az új évezred emberének?

– Érvényesek-e még a népművészetre jellemző esztétikai értékek (egyszerűség, tisztaság, természetesség), melyek a művi, a kommersz elleni lázadáshoz vezetnek?

– Van-e és milyen társadalmi vonzereje, közösségszervező ereje van az újjáteremtett folklórnak?

– Mit intézményesítünk, és milyen szerepet szánunk és hagyunk-e egyáltalán szerepet a közösségeknek, civil mozgalmaknak?

– Van-e elég elkötelezettség, elszántság és szakmai tudásunk ahhoz, hogy ne csak "sziget" legyünk, hanem e folyamatok mozgatói?

Héra Éva

a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség és a Magyarországi Folklórfesztiválok Szövetségének elnöke.

(A tanulmány a Hagyományok Háza felkérésére készült)

Irodalom:

- A Magyar Néprajz a XX. század második felében: Közelmúlt és jelenkor c. írás

- Bodor Ferenc: Nomád nemzedék

- Kósa László: Néphagyományunk évszázadai. Bp. 1976. Hagyomány és közösség Bp. 1984.

- Kovács Ákos: Az új kenyér ünnepe Bp. Mozgó Világ 2002.

- Martin György: A magyar néptáncutató és néptáncmozgalom kapcsolatának történetéről Folkszemle, 2009. június.

- Martin György: Népi tánc-hagyomány és nemzeti táncstílusok Kelet-Közép-Európában a XVI-XIX. században In: Ethnographia XCV. évf. 3. szám, 1984: 360.)

- 85. éves a Magyar Rádió (online anyag)

- Pálfi Csaba: A Gyöngyösbokrétá történe Táncudományi Tanulmányok Bp. 1970.

- Unger Gabriella: Ellenkultúra és állambiztonság

- Kósa László: Néphagyományunk évszázadai. Bp. 1976. Hagyomány és közösség. Bp. 1984.

Jakab Józsefné

Emlékörző, múltringató "ereklyéim"

Felmenőim nem voltak híres, nagy emberek, szentek meg egyáltalán nem, ám kincset hagytak rám. Az élet, az emberek, a munka, a természet szeretetét. Mindmáig ebből a hagyatékból élek. Tárgyaikat tényleg "ereklyeként", féltve őrzöm, hisz valamikor ők készítették, érintették, használták azokat. Túl ezen a tényen, a velük megélt – szegénységet sem nélkülöző – mégis csodás gyermekéveimre emlékeztetnek. Régi érzéseket, hangulatokat élesztenek, melyekben jó "ringatózni".

Valamikor régen, egy virágvasárnapi hajnalon nyitottam szememet a világra itt, ebben a nekem végtelenül kedves, mára már nemcsak hosszában, szelvényben is terjeszkedő, csodás természeti adottságokkal megáldott faluban. Így éreztem iránta akkor is, mikor a sors huszonkét esztendőre a szomszéd városba sodort. Igaz, édesanyám betegsége miatt nagyon gyakran hazajártam. A szülőházban töltött évekre alig-alig emlékszem. Mire eszmélni kezdtem, apai dédanyámhoz, Elek mamához költöztünk az Iskola utcába, egy fehérre meszelt, gangos, apró ablakos, két bejárátú, téli ajtós kicsi házba: szoba, kisszoba, konyha, padlásfeljáró, kamra, füstölő. Az udvaron keresztben a már csak tüzelőnek, szerszámoknak használt egykori istálló, mellette a baromfiudvar. Mögötte a "Hidas" Jani bácsi készítette disznóól, a domboldalban meg a korabeli "hűtőnk", az édesapám "vájta", falazta boltíves pince. Ez volt gyerekkorom helyszíne.

Szabó Elekné dédanyámtól maradt rám a 2014-ben éppen százszázötven éves "ferencjós-kás", I. világháborús bögre, és a szintén korabeli hímzett, neccelt csipkékjű zsebkendő. Dédi egykori varrószapuját takarom vele. Kedvencem ez a szapu. Megöregedett, de "míves", és még mindig szolgál engem. Érdekes, hogy a disznóvágásokat juttatja eszembe (valószínű, hogy a benne tartott kötőtű miatt, amivel a kolbászt böködtük), miként a még napjainkban is használatos, párom keze nyomán takarosra "pofozott" egykori borsdaráló is.

Gyerekefjével nagyon vártuk a disznóölést. Már előző nap segítőtünk összekészíteni a szükséges kellékeket: a hasogatott fát, katlant, bográcsot, fedőt, forrázó és egyéb teknőket, szükséges edényeket, rénfát, kampókat, kaparókat, a még hasizommal működő hurkatöltőt, kézi húsdarálót, pörnyomót, bárdot, késeket, fűszereket, kö-töző cernát, no és a kötőtűt is. Megfőztük a durvára darált árpakását, megtisztítottuk a hagymát, fokhagymát. Csak úgy "illatozott" a ház. A nagy napon mindannyian korán keltünk. Ki-ki, még az aprónép is tudta a dolgát. Mire forrt a víz, összejött a segítség. Pálinka, viccelődés, jó kedvvel végzett munka, ebből állt a nap. Kisebb koromban csak fűzfavesszőért szalasztottak, meg a langyos vízről kellett gondoskodnom, s önteni a bélbe. Az ebbéli tevékenység igazi tudója faluvégi mamám volt. Tőle tanultam e dolog minden rafinériáját. Ahogy cseperedtem, "befogtak" más egyébre is. Vágtam a zsír-szalonnát, kötöttem a hurkát, "párosítottam" a kolbászt. A reggelire készített véres étket dédi készítette. Én nem szerettem. Viszont örömmel sütöt

Emlékörző ereklyék

tem a lisztben megforgatott máját, s élvezettel fogyasztottam is. Ebédre általában savanyú mártást és friss húsból sült peccenyét ettünk savanyúsággal. Késő délutánra mindennel elkészültünk. Kifőtt a véres hurka, a kukoricakásával bodros vastagbélbe töltött, húscsíkkal gazdagított fehér hurka, a disznósajt. Kisült a zsír, húlt és kellelte magát a töpörtyű. Füstölőbe került a kolbász, lesóztatott a sonka, szalonna. A jól bepaprikázott, fokhagymával tűzdelt abált tokaszalonna csak arra várt, hogy egy kicsit kifagyjon. Kő alatt lapult a "svártli". A napot disznótor koronázta meg. "Urgyaleves" sok zöltséggel, benne színe miatt egy pár kolbásszal, befőzve házilag készített vékonymetélttel. A főtt húshoz paradicsomszós, esetleg torma dukált. A külön, e célra félretett kolbász-húsból készült töltött káposzta, mindannyiunk kedvenc étele etette magát, miként a többi finomság: a sült hurka és kolbász, az oldalas és a szalagos fánk. Beszélgetős, adomázós szép esték voltak ezek a disznótoros esték, azzal a jó érzéssel a lélekben, hogy beosztással jó ideig meglesz a betevő falatunk. A segítők éjfélután kóstolóval felpakolva térhettek nyugovóra. Az, hogy a kor embere gondolt a másikra, osztozott jóban, rosszban, része volt egy szűkebb vagy tágabb, szokások kovácsolta közösségnek, nagy-nagy értéke a régi időknek.

A petróleumlámpa a présház kisszobájába került. Hozzá kapcsolódó emlékem is telet idéz. Nótás kedvű faluvégi nagyapánk, Szabó Sándor a karácsonyt megelőző napokban lovas szánon röpitett bennünket a pincéhez, még fürgeteges, kutya hideg időben is. Csuda izgalmas volt. A család férfi tagjai az ünnepre való borért mentek, s vittek magukkal bennünket, gyerekeket is. Nyilván a szánkőzés örömeért. A lovak nyakában csilingelő csengettyű, a megfiheredett világ, a pincei kisszoba mennyezetéről még lelógó, töppedt, megráncosodott, mégis csemegeszámba menő szőlő már maga a karácsony volt számunkra. Átfagyott, meggémberedett tagjainkat aztán otthon, a konyhai tűzhely körül melengettük. Lábunkat dédi tanácsára még a nyitott sütőbe is bedugtuk.

Továbbra is tél. Fergeteg hava. A hófehér hímzett kispárna huzat a tollfosztós estéket juttatja eszembe.

Kizárólag asszonyok ülték körül a szétnyitott, megnagyobbított asztalt. A tollszárról egyszerűen lehúztuk a párnába, dunnába való tollpíhét, s közben folyt a tereferé. Kibeszélték ott mindent, mindenkit, persze minden rossz szándék nélkül. Maguk között voltak. Megbízta egymásban. Hogy miért vártam ezeket az évente megismétlődő estéket? Részben ezekért a beszélgetésekért, mert akkor, ott úgy éreztem, közük tartozom. Kicsit befogadott a felnőttek világa, s ez nagyon jólesett. Persze járt az én kezem is, hiszen nekem készült a "cihába való". Ám volt nyomósabb oka is a várakozásnak! A már korábban megesett disznóvágás füstölt végtermékeit ezen az estén lehetett "megvágni", ekkor fogyaszthattuk először. Ezzel tiszteltük meg a segítő kezek tulajdonosait az éjfélutáni búcsúvacsorán. No meg édesanyám utánozhatatlanul finom zserbójával. Hogyne emlékeznek minderre! Még az ízekre is, meg édesapám incselkedésére. Közénk jött néha, itallal kínálta az asszonyokat, tréfából bele-belefújta a pihecsomókba, vagy kötényük kötőjével észrevétlenül a székhez kötözte a szorgoskodókat. Egy ütött-kopott, liba szárnyvégéből készült tollseprűm még árvákol a régi sparhelt "renjében", megsóványodott, zilált kenőtollam meg a konyhaszekrény fiókjában. Csodáltnivaló, hogy felmenőink milyen okosan, praktikusán hasznosították mindent, miután kitartó, kemény munkával megtermelték, előállították. Mindeközben szépteremtők, munkájukban örömet lelők voltak ifjan, öregegyaránt.

Édesanyám elhasznált konyharuhájából őrzök egy darabkát, hozományomból meg egy törülközőt. A kereszt-szemes monogram és sordísz az ő keze munkája. Hogy a sűrű szövésű vászonra miként tudott ilyen pontossággal és szépséggel kereszt-szemeseket öltögetni, ma is ámulatba ejt.

1936-ban kiadott kapcsos imakönyve is szívemhez nőtt. Ebből tanulta öcsém a minisztérió szövegét. Legutolsó lapján édesanyám gyöngybetűivel, egy katonáért, özvegyekért, árvákért fohászoló ima található. Keltezése: 1943 márciusa. Éjféle misére mindig ezt vittem magammal. A benne lévő karácsonyi énekekért szerettem. Alig vártam, hogy a számomra érthetetlen, akkor még latin nyelvű liturgiát felváltsa a közös éneklés. Büszke voltam nagyapám kórusról szármaló hangjára meg arra, hogy én is bezállhattam a közös énekbe. Hittel teli, áldott pillanatai ezek életemnek.

Dallos nagymamámhoz tejért jártam. A patak mellett, az Iskola utcával párhuzamosan volt egy gyalogút. A Blum malomnál ért ki a Petőfi utca elejére. Dologidő után, sötétedéskor mindig futva tettem meg az utat. Sosem voltam valami bátor teremtés. Hazafelé ezt nem tehettem, kilotyogott volna a tej. Mindig megkönnyebbülés volt a hazakerkezés. Néha ott aludtam a fehér színt kedvelő, s gyakran azt viselő nagyanyámnál, vele egy ágyban. Térdepelve kellett elmondanom az esti imádságot, csak aztán térhettem nyugovóra. Gyöngyvirágos kis kertje adta mindig az anyák napi csokorra valót. Az első szobában ravatalozták fel. Nyitott koporsóban feküdt, hófehér kendőben, hófehéren, békés nyugalomban. Ez az utolsó emlékem róla. Hímzett, fehér, ünneplős keszkenője vissza-visszatérően karácsonyi kisasztalom díszé.

Öcsémmel, Elek és Dallos mamával a kertben

A tejeskőcsög arról emlékezetes, hogy aludt tej készült benne. Miután megaludt, a pince hűvösében tartottuk. Nyári, nagy melegben üdítő finomság volt, csak úgy rengett. Mikor nem volt már tehén a kovácsműhely melletti istállóban, a kiújványai, püspökszentlászlói asszonyoktól vásároltuk a túró, tejfölt. Ez utóbbiban megállt a kanál. Lestük, vártuk csodáltuk őket. Gyalog jöttek. Fejükön "févó", rajta kosár, abban a túró, kezükben, néha mindkét tőben a kanna, csordultig tejfőllel. Kész artístamutatvány kilométereken át így, "felpakolva" gyalogolni! Gyerekfejvel a mögöttes munka, fáradozás eszembe sem jutott. A világ legtermészetesebb dolgának tartottam, hogy a hét egyik napján föl-fölbukkannak az utca kanyarulatában. E vásárlástól eltekintve, önfenntartó, takarékos, mégis egymást segítő, szegénységben is elégedettséget sugárzó volt gyerekkorom szép világa.

Elődeim mértéktartása kötelez. Véget vetek a "zenének", bár vég nélkül sorjázna emlékeim. "Ereklyéimet" őrzöm, óvom abban a reményben, hogy jó kezekbe, gyermekeimébe, unokáiméba kerülnek, ha majd arra kényszerülök, hogy felhagyjak az evilági léttel. Múltmentésből, annak szükségességéből, emlékek őrzéséből beléjük plántáldott tán valami, s nem kacatnak, hanem megtartó kapocsnak, erőnek tekintik az én örökölt kincseimet, "ereklyéimet".

Jakab Józsefné

Hogy is volt?

Egy egykori hetényi diák emlékei

A visszaemlékező ma is aktív kutatója Pécs város múltjának. Kérésünkre írta le gyerekkori emlékeit.

A hatodik általános iskolai osztályt rongáltam éppen, amikor Pécsváradról Hosszúheténybe költöztünk. Én még a régi hegyen lévő iskolába jártam. Jól emlékszem az ottani első napomra. *Gyenis Ilonka néni* fogadott. Kért, hogy mutassam meg milyen az írásom. Hát bizony elég siralmas volt az eredmény. Ilonka néni aztán szeretettel és megértéssel csodát művelt, megtanított viszonylag olvashatóan írni.

Azután Pécsről érkeztek kitűnő tanárok. Elsősorban *Bednár és Montay* tanár urak emlékei élnek bennem igen élénken. Különösen Montay tanár úr mondott igen izgalmas dolgokat. Arról beszélt, hogy fiatalabb éveiben sokat repült különböző típusú vitorlázó gépeken, és talán Hetényben is meg tudna fabrikálni egy ilyen csodabogarat. Emlékszem akkori álmaimra. Ezekben gyakran szerepelt, hogy a Dömösről felreppenek a szőlők fölé, majd nagyserű lendülettel landolok a Békás tóban. Azután a repülés mégis csak helyet kapott az akkori hetényi diákok életében. Montay tanár úr repülőmodellező szakkört szervezett. Belőlem, az akkor még meglehetősen topa kezű fiúból valódi ezermestert faragott. Persze nagyon sokat jelentett, hogy ügyes kezű pajtásaim – lévén bányászgyerekek – minden fűrés-faragási "trükköt" ismertek. Egymás után épültek a kis repülő alkalmatosságok. A "Gyuri", a "Vércse" és az első gumimotoros repülő. Hatalmas élményt jelentettek azután, hogy ezek a kis mini repülők a Dömös-ről felbocsátva, méltóságteljesen lebegve a falu fölé emelkedtek.

A hetényi iskolában nagyon sok minden más szakkör is működött, amelyek egy részének a Kultúrház adott otthont. Volt népi táncsoport, fotószakkör, irodalmi olvasóköri és még sok minden más. Hosszúhetény már akkor is valószínű kultúrcentrumnak számított.

Kora gyermekkorom óta rajongtam a fociért. Az imádatához azonban testi adottságok nem párosultak. Mit kertetjek, meglehetősen vézna srác voltam. Jól emlékszem, hogy ennek dacára *Bárdossy Laci bácsi*, az egykor oly kitűnő labdarugó, edzőként milyen szeretettel foglalkozott velem. A focipályának a hajdani hetényi vásártér adott helyet. Ma már itt, ennek helyén egy új hetényi község rész emelkedett ki a földből.

És micsoda rangadók zajlottak itt? A legemlékezetesebb mindenkor a Hosszúhetény - Vasas derby volt. Ha netán a Vasas mert győzni, a feldühödött hetényi "B közép" hosszú kilométereken keresztül üldözte az ellenfél drukkoló táborát...

Na igen jártam tánciskolába is, ahol *Sztipics* tánctanár úr próbált megtanítani az akkor tájt ugyancsak népszerű tangóra, keringőre és szvingre. Így hatvan év távlatából visszaemlékezve csak annyit mondhatok: nagy strapa volt. Mivel az iskolát tudásszomjammal nem nagyon tettem

próbára, rengeteg szabadidőm volt. Szerencsémre olvasni nagyon szerettem. Sűrű látogatója voltam a viszonylag jól felszerelt hetényi könyvtárnak. Rengeteget csavarogtam. Leginkább a kökény bokrok által borított Dömös volt a célpontom, de szívesen játszottam hegymásztót a felhagyott kőfejtőben, a Csókakőn is.

No és a lányok. Hát mit mondjak, nem voltam nőgyűlölő. Nagyon sok leánypajtásom volt, akiket későbbiek során más szempontok szerint is értékelttem. Ne tessék félni, nem fogok neveket sorolni...

Barátaimmal a hetényi strandnál

Akkor tájt meglehetősen rossz anyagi körülmények között éltünk. Nekem ahhoz, hogy legyen cipőm, ruhám az iskolába járáshoz, nyaranta dolgoznom kellett. No nem a bányánál, hanem az erdőgazdaságnál. Ültettem csemetét, irtottam bozótot. A fáradtságért mindenkor kárpótolt a Hetényt körülvevő gyönyörű mesetáj. A Zengő, a Hármashegy, Paprét, Bikarét zegzugos rengetegjei, szeder borította napfényes tisztásai. Erdei munkám során csodálatos emberekkel ismerkedtem meg. Néhányra még név szerint is emlékezem, *Dallos és Hollósi* nénit sohasem fogom elfelejteni. Itt azután nem voltak nemzetiségi ellentétek. Nagy egyetértésben – mondhatnám megértő szeretetben – együtt dolgoztam idős sváb nénikkel és csokoládébarna, tisztas cigány emberekkel. Közös volt a munka, és az a néhány perces szünet, amikor szerény ebédünket elfogyasztottuk. Kinek sok volt, adott a szegényebbnek...

És egyszerre csak tovasuhant az ifjúság. Akkor észre sem vettem, csak most időskoromra döbbsentem rá, hogy mit jelentett életemben Hosszúhetény.

Trebbin Ágost

Mesélő papírok

Szilvási Zoltánné ezúttal a hetényi könyvtárban talált Hosszúheténnyel kapcsolatos érdekességeket olvasóink számára. Kérjük olvasóinkat, ha hasonló "mesélő papírokra" bukkannak, osszák meg velünk!

A könyvtárban kutakodva egy kis füzet keltette fel a figyelmemet, "Hosszúhetény településföldrajza" címmel. Írta Pálfay Mária 1940-ben! Gondoltam belenézek, mivel Hetény múltjával kapcsolatban minden érdekel. A dátum alapján eddig talán nem ismert adatokra számítottam, amelyeket jó lenne megosztani a Múltmentő olvasóival! Nem csalódtam. A kis füzet egyetemi disszertációnak készült, mely községünket mutatja be 1895-1930 között.

Címlapon ezt olvassuk: SPECIMINA DISSERTATIONUM FAKULTATIS PHILOSOPHICAE REGIAE HUNGARICAE UNIVERSITATIS ELISABETHINAE QUINQUECCLESIENSIS vagyis *A Pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Filozófiai Fakultásának disszertációiból*. A füzet a Geographia Pannonica XL. kiadványa, amelyet a Haladás Nyomda Részvénytársaság nyomtatott ki 1940-ben.

Kijegyzeteltem az általam fontosnak, érdekesnek tartott részeket. Bizonyos információkat szó szerint írtam ki a füzetből, egyes fejezeteknek viszont a lényegét sűrítettem össze az egyszerűbb megfogalmazás, megértés kedvéért.

A település népességének alakulása

A népességre vonatkozólag az első következtetési lehetőséget a pápai tizedszedő lajstromok nyújtják. A hetényi plébániától a pápa dicatora, tizedszedője, 6 garast (ezüst) szedett be. Ez az adó – szokásos számítási módszerrel vizsgálva – kb. 120 léleknek felel meg. Eszerint Hetényben a 14. században legalább 24 jobbágycsaláddal rendelkezett a pécsváradi apátság.

A 14. szd-tól a 16.sz. közepéig a település aránylag nagy fejlődésen ment keresztül. 1565/66-ban az adó alá jelzett házak száma 52 volt. Megjegyzés: ekkor 1 garas kb. megfelelt 1 borjas tehén értékének. Hozzászámítva 1 tenyészállatot, összesen 13 állat értéke volt a 6 garas.

Az utolsó törökkori népességadat 1582/83-ból már 70 házat említ. A 14. sz. közepén Hetényt a török források villa-nak nevezik. (a villa törökül falut jelent). Hetény a középkorban tiszta magyar falu volt, bár a kedvező fekvésű völgyekben rácok és törökök telepedtek le. Az eltörökösödés nyoma a falu nevének a 16-17. században használt török formájában is észrevehető. Nagy-Csermelykének nevezik a török feljegyzések. A Nagy és Hosszú előnév tulajdonképpen ekkor jelenik meg először, míg a középkori levelek csak egyszerűen Heténynek hívják.

1696-ban még nagyjából magyar nyelvű a lakosság. Pl.: Vargha Gergely, Vörös Bálint, Bósa Mihály, Sánta István, Dallos Benedek, Bocz Tamás, Nyilas István, Pál Iván, Kiss István, Piliske Iván, Gercsi István, Manéta Mihály, Ádám Péter, Dallos Péter, Török György, Esküdth Iván, Babos Márton, Bósa Gergely, Bács Iván. (*Orsz. Lev. Conscript. Dic. III. 1696*)

Az 1828. évi összírás későbbi kiegészítése (1832.) ugyancsak magyarnak jelzi Hosszúhetényt. A 19. sz. közepe táján azonban a környék németjeiből mindig volt

beszivárgás, s a régebbi összeírások "magyarlakosú" megjegyzését sem úgy kell érteni, hogy a lakosság kizárólag magyar lett volna. A legelső népszámlálási adat 15% német nemzetiséget említ.(1880) Ez a szám később a természetes asszimiláció révén állandóan csökkent, így az 1930. évi népszámlálás már csak 2,8% német kisebbséget talál itt. A település többsége római katolikus vallású.

Ipar és kereskedelem

A falu határa és terjeszkedési lehetőségei nem olyanok, hogy a lakosság számának növekedésével mindenkinek kenyeret adhasson. A mezőgazdasági foglalkozású családok egyes tagjai általában, mint napszámosok igyekeznek sorsukon könnyíteni. A legtöbb munkás a kőbányába és a szomszédos Hirdnek, a Duna Gőzhajózási Társaság /D.G.T./ birtokában levő bányájánál talál munkát. A faluban és határában levő 6 malom is foglalkoztat néhány embert. Magából az iparból alig tud megélni az iparos a hetényi viszonyok között. A legtöbbnek saját vagy feles földje van, s amellet ipari termelési feladatának is eleget tehet. A bognárság és a kovácmesterség az, amely a szakszerű foglalkozás keretein belül elégséges kenyeret tud nyújtani. Egyéb mesterség, mint pl. asztalos, cipész a legtöbb esetben csak a fent említett módon tud megélni. A faluban összesen 4 kovács, 7 cipész, 2 szabó, 6 molnár, 7 asztalos, 4 bognár, 1 kádár, 1 ács, 3 mészáros és 3 borbély van. Háziipara nincs, hacsak a szőrványos facipő készítés annak nem vesszük. A hetényi iparosok száma vidéki viszonylatban elég tekintélyes, de jelentősége sokkal csekélyebb. Ez a korviszonyok egyenes következménye. A falusi ember szívesebben elégíti ki szükségleteit a városban, nagyobb a bizalma a gyári készítményekben, mint a saját környezetéhez tartozókban. Ennek oka egyrészt a kontármunkától való félelem. Így a hetényi iparosok legnagyobb része javításokból él, kivéve a kimondottan helyhez kötött készítőket /pl. kádár, bognár, ács/ A falu ipari életéhez tartozik még két szeszfőzde is.

Úgy gondolom több új információt oszthattam meg olvasóimmal, amely talán közelebb visz a település múltjának mind teljesebb megismeréséhez a helyi lakosság körében.

Szilvási Zoltánné

Kinek van még fotója, háború előtti levele, nyugtája, pénzügyi dokumentuma, gazdálkodással, földdel vagy hetényi egyesületekkel kapcsolatos régi irata? Ki őriz hetényi, kisújbányai, püspökszentlászlói falurészletet ábrázoló régi fotót, rajzot, képeslapot? Van-e még valakinek dokumentuma a régi mozizásról, a sportról, a vendéglőről, malmokról? 2015-ben ezer éve lesz, hogy településünk nevét írásban megemlítik. Ez a tény is arra kötelez, hogy gyűjtjük össze mindazt, amit még lehet lakóhelyünk múltjából. Készüljünk együtt a jubileumra!

EGYESÜLETÜNK ÉLETÉBŐL 2013.

Helyi néprajzi gyűjtőmunkát segítő elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátítása címmel belső képzést szerveztünk egyesületünk tagjainak március 2-án. Az egész napos program keretében *Deáky Péter* az audiovizuális eszközök használatáról és a gyűjtőmunkában betöltött szerepükről tartott előadást. A közösen elköltött ebéd után *Radó Tihamér* a népviselet fajtáiról, funkcióiról, a ruhaanyagok tulajdonságairól beszélt, és vezetett gyakorlati foglalkozást a tagoknak. *Poór Gabriella* a hetényi Gyöngyösbokrétát mutatta be és annak máig ható jelentőségéről beszélt korábbi kutatómunkája alapján. *Katonáné Gunszt Andrea* kutatás- és gyűjtésmódszertani ismeretekkel látta el az egyesület tagjait, *Papp János* pedig az egyesület felelősségét, feladatát emelte ki a helyi tárgyi és szellemi örökség megőrzésében.

***

A Muharay Népművészeti Szövetség minden évben megtartja Tavasz-köszöntő c. rendezvényét Budapesten. Idén Dél-Dunántúl legjobb hagyományörző csoportjai – köztük a hetényiek – mutatkoztak volna be március 16-án, azonban a rendkívüli hóhelyzet miatt egy nappal előtte lefűjték a rendezvényt. A tavaszi gála programját a Szövetség május 26-ára, a Zsolnay Negyedbe helyezte át. A most már szabadterre tervezett látványosságot ezúttal az esős időjárás hátráltatta, de fedett helyen valamennyi program megvalósult. Együttesünk a népviselet bemutatón a menyasszony mellett a hosszúhetényi leány és menyecske viseletét vonultatta fel, az esti gálán a gyerekcsoporttal együtt szerepelt a "*Mikor engöm vizitáltak...*" c. műsorával.

***

Köszöntöttük Dallos Jánost 75. születésnapja alkalmából.

***

Március 23-án Almárium címmel a Mecsek és a Pöndöly néptáncgyűttesek műsora keretében mutatkoztunk be Budapesten. A baranyai néptáncműsor első felében szebényi, magyaregregyi és hosszúhetényi idősebb táncosokkal beszélgetett *Molnár Péter*. Falunk népviseletéről, népszokásairól, az együttes történetéről *Radó Tihamér*, *Márton Istváné*, *Poór János*, *Poór Jánosné*, *Füzi Gyula* és *Bertalan Éva* mesélt a műsorvezetőnek. A táncok bemutatásához a komlói táncgyűttes zenekara szolgáltatta a rezes muzsikát. A szünetben hetényi kaláccsal kínáltuk az érdeklődőket.

Április 6-án tartottuk éves közgyűlésünket, melyen a tagság megválasztotta és kibővítette az elnökséget újabb egy évre. *Papp János*, *Bertalan Éva*, *Radó Tihamér*, *Katonáné Gunszt Andrea*, *Keserü Árpád* mellé *Horváthné Göndöcs Gabriellát*, *Poór Gabriellát* és *Schärtl Zsoltot* delegálta a közgyűlés a vezető testületbe.

***

Június 9-én a Pécsi Országos Színházi Találkozó keretében, a Déli Kapu Folklórszövetség szervezésében a Folk a POSZT-on rendezvényen, a Dóm téren lépett fel együttesünk.

***

Június 22-én a Kárpát-medencei Szentlászló Települések Találkozója százharminc vendégének mutatkozott be együttesünk Püspökszentlászlón. Születésnap ünnepelés is jutott júniusra. *Márton Istvánnét* egyesületünk tagját köszöntöttük kerek évfordulóján.

***

Egyesületünk kiadásában, a Hosszúhetényi Kulturális Alapítvány finanszírozásával a nyár elején megjelenhetett a *Nagyhetény de be van kerítve* c. hetven hosszúhetényi népdalt tartalmazó dalosfüzet második, javított kiadása.

***

Július 27-én Kapolcson a Művészetek Völgyében is képviseltük falunkat. Együttesünk zenekara több helyszínen színesítette a kapolcsi vásári hangulatot, még a televízió is készített felvételt rezeseinkről. A zenekar tagjai este bekapcsolódtak a Zengő Rezek műsorába, amely formáció a baranyai bányavidék rézfűzős hagyományait, az abból kialakult népzenei kultúrát mutatja be a kapolcra látogató közönségnek.

***

Augusztus elején erdélyi meghívásnak tettünk eleget. Tordaszentlászló község uniós pályázat segítségével rendezett konferenciát és találkozót. A hivatalos delegáció részeként együttesünket kérték fel az ottani rendezvényen történő fellépésre. A meghívást kihasználva egy nappal előbb indultunk, szegedi városnézéssel, hódmezővásárhelyi strandolással töltöttük a napot. Este Orosháza egy kollégiumban szállásoltunk, így reggel korán indulva több időnk maradt az útközbeni látnivalókra. Nagyszalon-tán megnéztük a Csonkatoronyban rendezett múzeumot, és ellátogattunk Arany János egykori szülőháza helyén felépített tájházba. Nagyvárad nevezetességeire is több időnk jutott, mint előző utazásunk alkalmával.

Tordaszentlászlón a Tamás Panzióban kaptunk szállást. Vendéglátóink mindent megtettek, hogy a találkozó többi vendégéhez hasonlóan jól érezzük magunkat. Kolozsvári városnézés, választói múzeumlátogatás, bonchidai kastély szerepelt a pénteki programban. Szombaton két műsorszámmal szerepeltünk a kulturális programban.

***

Augusztus 18-án a Budai Várban a négy napos Mesterségek Ünnepe keretében népviselet bemutató programban szerepeltünk. A menyasszony öltöztetés témaköréhez kapcsolódó bemutatón dél-dunántúli települések csoportjai társaságában 10 fővel vettünk részt. Menyasszony, kislány, nagylány fiatal és idősebb menyecske ruházatát mutattuk be főként *Radó Tihamér* gyűjteményének felhasználásával.

***

Augusztus 25-én rendeztük a Népviselet Napját. Az iskola aulájában fotókiállítást állítottunk össze az együttes elmúlt negyven évéből, amely még mindig megtekinthető. A délelőtti program az előző évekhez hasonló volt. Délután a Daloskör, a Somkerék zenekar és a vendég Zengővárkonyi Hagyományörző Egyesület társaságában adtunk műsort a mozi udvarán. A várkonyi táncosokat a Tavasz étteremben láttuk vendégül.

***

Augusztus 27-én legidősebb tagunkat *Gasteiger Ferencet* leptük meg 85. születésnapja alkalmából.

***

Szeptember 7-én a kővágószőlősi Kőfeszítváli rendezői hívtak meg bennünket szerepelni, 15-én a magyarhertelendi falunapot színesítettük hetényi táncokkal.

***

Szeptember 13-án megtisztelő felkérésnek tettünk eleget a XXII. Határon Túli Magyarok Fesztiválján, ahol idén mi voltunk a házigazda együttes. A Zsolnay Negyedben rendezett gálaműsor befejezéséként a *Mikor engöm vizitáltak* c. koreográfiát táncoltuk el a nagyszámú lelkes közönségnek.

***

Október elején hosszúhetényben rendezték a Falusi Vendégfogadók VIII. Sütő-Főző Fesztiválját, amelyen a szüreti felvonulás végén mi is felléptünk a rendezvénysátorban.

***

Október 19-én a Zengővárkonyi Hagyományörző Egyesület meghívására

TAGSÁGUNK

Agrinás Zsuzsa
 Balázs László
 Balogh Hanna
 Bertalan Éva
 Bocz Orsolya
 Budai Réka
 Csák Beatrix
 Csák József
 Csák Józsefné
 dr. Csörnyei László
 Dallos Jánosné
 Dallos László
 Dallos Veronika
 Ferencz Tamás
 Füzi Gyula
 Gasteiger Ferenc
 Glock Ákos
 Gyórfy Attila
 Herbert Anna
 Hollósi Béla
 Jakab Józsefné
 Kalányos János
 Katona Bálint
 Katona Zoltán
 Katonáné Gunszt Andrea
 Keserű Árpád
 Keserűné Márton Éva
 Konrád Balázs
 Kruzsely Cecília
 Kruzsely Gina
 Kruzsely László
 Kruzsely Lászlóné
 Kruzsely Pálma
 Lajos Liliána
 László Emese
 Lázár István
 Lázárné Szabó Emese
 Magyar Zsolt
 Márton Istvánné
 Miklós András
 Molnár János
 Mühl Bertalan
 Nagy Péter
 Nagy Sándorné
 Papp János
 Pappné Pintér Ilona
 Poór Gabriella
 Poór János
 Poór Jánosné
 Puxler Dénes
 Radó Kata
 Radó Tihamér
 Schätl Zsolt
 Spéth Róbert
 Varga Antalné
 Varga Dóra
 Zak Andrea
 Zugfil Richárd
 Zugfil Rolf

Kolozsvári csoportkép a tordaszentlászlói vendégszereplés alkalmával.

a helyi nagyrendezvény fellépői voltunk, a gyerekcsoport ezalatt a Pécsváradi Leányvásáron mutatkozott be szakmai zsűri előtt, ahol kiváló minősítést kaptak.

***

Német testvértelepülésünkön négy zenésszel, hetényi népzenevel képviseltük egyesületünket és Hosszúhetényt egy hagyományos ottani ünnepségen a Lichter-markton.

***

Felhívásra mi is csatlakoztunk a közösségi faültetéshez a Cseresznyés úton. Az egyesület több tagja is részt vett a nagy tömeget megmozgató eseményen. Egyesületünk nevében a facsemetét *Radó Tihamér, Márton Istvánné és Papp János* ültette el.

Gyerek táncsoportjaink *Katonáné Gunszt Andrea* vezetésével részt vettek Komlón a hagyományos Közkincs Gálán, melyet december 7-én rendeztek a színházban. A gálaest a Garabonciások – művészet közelről címet viselő rendezvény-sorozat zárása is volt egyben. A gálát és a rendezvénysorozatot a Komlói Közösségek Háza szervezte 8 partner intézmény – köztük a hosszúhetényi iskola – bevonásával.

***

December 15-én Pécsen a Zsolnay Központ Adventi hétvégéjén a nagycsaládosok karácsonyi jótékonyági műsorán adtak egy órás önálló műsort gyerektáncosaink, a műsorban fellépett a Hosszúhetényi Pévönye énekegyüttes is.

Egy százalék

Ezúton is köszönjük mindazon támogatóink segítségét, akik jövedelemadójuk egy százalékáról egyesületünk javára rendelkeztek. Az ő jóvoltukból – az adóbevallásban felajánlott 1%-okból – 2013-ban 144.765 forintot utalt át számunkra az adóhatóság. Az összeg segítségével további népviseleti blúzokat varrattunk, női harisnyát köttettünk, és a Népviselet napi rendezvényünk kiadásait fedeztük.

Kérjük Önöket, ha egyetértenek céljainkkal, törekvéseinkkel rendelkezzenek továbbra is szervezetünk javára, vagy más módon támogassák szervezetünket!

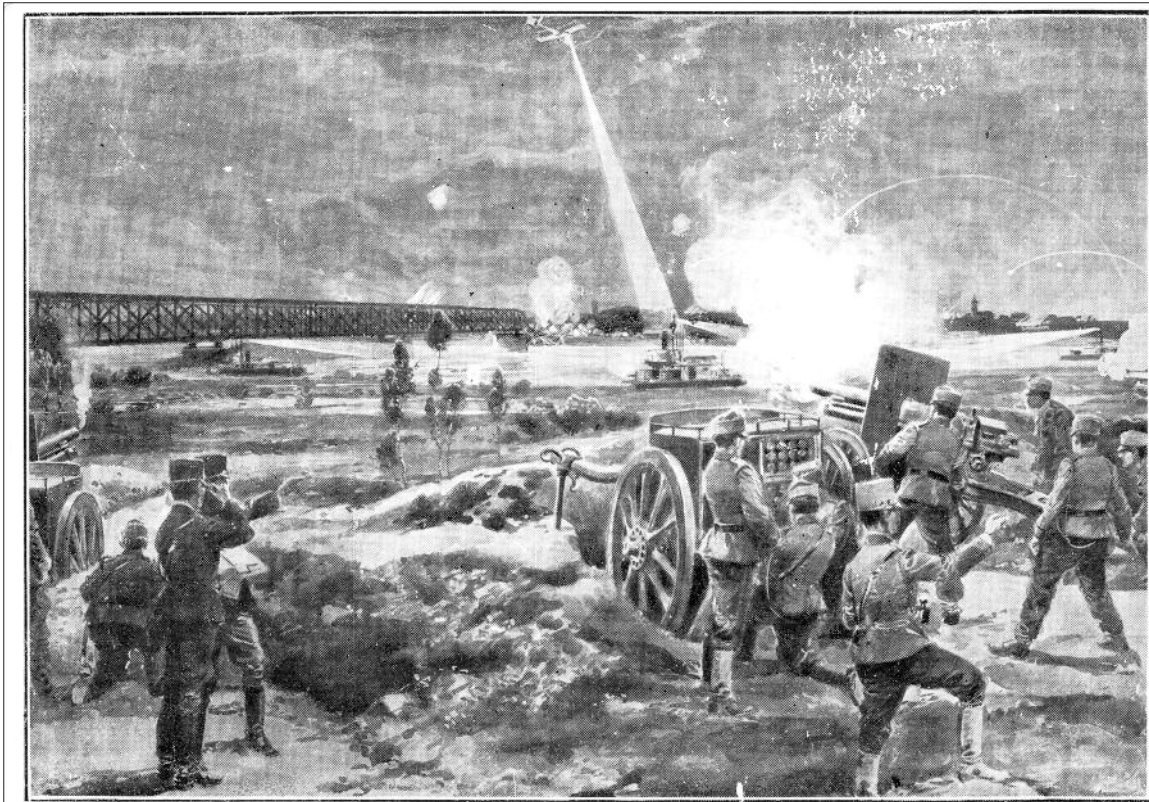
Rendelkező nyilatkozatot a **18325920-1-02** adószámunk feltüntetésével tudnak számunkra kitölteni, közvetlen támogatást a Mecsekvidéke Takarékszövetkezethél vezetett **50300020-10001181** számla-számra tehetnek.

Köszönettel:

Hosszúhetényi Hagyományörző Egyesület
nepiegyuttas@hosszuheteney.hu

Egyesületünk archívumából kerültek elő ezek az első világháború ideje körül készült fotók. Tud-e róluk valaki?

Kriegsbilder aus dem „Interessanten Blatt“:
Durch das Feuer der bei Semlin postierten Landbatterien und der Donau-
monitore werden die Versuche der serbischen Truppen, die durch Sprengung
teilweise beschädigte Savebrücke bei Belgrad zu zerstören, vereitelt.

Tábori képeslap az I. világháborúból. Nagy Imre küldte feleségének ausztriából. A hátoldalán a következő üzenet olvasható: “Tc. Nagy Imrné up. Hosszú Hetény Baranya m. Ungary Kelt. 24/VIII. Kedves feleségem! Én hála istenek egészséges vagyok. Kedves feleségem írdál nekem, én is szeretném tudni mi van veletek. Én itt vagyok a határ szélén, minden percben várhatjuk a parancsszót. Vasárnap esküdtünk, most várunk minden percben. Isten veletek K Nagy Imry” Csak remélni tudjuk, hogy “Imry” hazatérhetett családjához. Tud valaki erről?